

HET WEVEN IN GEMERT VAN 1800 - 1900.

Naast de landbouw was de weverij in Gemert het voornaamste middel van bestaan. Overigens werd ook op de boerderij veel gesponnen en geweven om in eigen behoeften te voorzien maar ook om nog wat bij te verdienen op de dikwijls weinig winstgevende zandbedrijfjes. De ruimte waarin geweven werd was gewoonlijk een van de kamers van het huis. Men sprak dan van de "weefkòdmer", ook had men wel een apart schuurtje ingericht het "wecverèijke".

In deze weefkamer bevonden zich het weefgetouw en de "skietjesspoel" met de kroonstok. Daarnaast waren dan soms nog het scheerraam met bijbehorend klæsserek aanwezig; deze toestellen namen echter veel plaats in en bovendien was voor het scheren een bijzondere vaardigheid nodig, die niet iedere wever bezat zodat men het scheerraam meestal weglief.

De getuwen die in deze streek gebruikt werden, waren bijna allen van dezelfde soort en dikwijls al zeer oud. De zware Gemertse getouwen werden van oudsher gebruikt voor de linnenweverij.

Over Gemert staat in een kalender voor het jaar 1799-1800: De gronden van dit kanton zijn licht en zandig, men verbouwt er veel vlas, waarvan men fijn en uitstekend linnen maakt, voor zes hollandse guldens de el van de beste kwaliteit.

Van de kwaliteit van de Gemertse weefsels getuigt ook het verhaal van de vier Gemertse wevers die in 1807 per trekshuit gegaan zijn naar de keizerin van Frankrijk, Josephine de Beauharnais, in Amsterdam die op bezoek was bij haar dochter, de koningin van Holland. En ze verkochten alles wat ze in Gemert en Deurne bijeen hadden kunnen krijgen. Eén van die fabrikanten had de naam Teut Corstens.

En was het toeval dat een goed jaar later de koning van Holland, Lodewijk Bonaparte een bezoek bracht aan de Gemertse weverij?

Reeds voer 1800 waren er in Gemert "linne-fabrieken". Statistieken van de Ned. Nijverheid uit de eerste helft der 19de eeuw vermelden in 1816 tien linnenfabrikanten in Gemert met 252 werknemers die 6 stuiver per dag verdienden. (Gemerts Heem nr.4). In 1827 werd in de katcenspinnerij van H. Bekker de eerste stoommachine geplaatst tot schrik van de handwevers.

In 1846 was in het westelijk gedeelte van het kasteel de

machinale katoenspinnerij van Volkert en Comp.gevestigd.

In 1849 brak in Gemert een driedaags oproer los onder leiding van Aertje van Asseldonk bijgenaamd Carignac. Reeds enige tijd bestond er onder de wevers van Gemert een zekere ontevredenheid. Een textielarbeider in de Meijerij verdiende gemiddeld 0,56 per dag. De aanleiding tot de rel was de verhoging van loon die de wevers van Helmond van de fabrikanten gekregen hadden en die de Gemertse wevers onthouden was.

De ruiten bij de fabrikanten, burgemeester en wethouders raadhuus etc. werden ingeworpen door de wevers die joelend door de straat trokken. Elke poging van burgerlijke overheid of andere invloedrijke personen was vruchteloos, niets was in staat hen tot bedaren te brengen; daarom werd de gewapende militaire macht te hulp geroepen. Men vertelde van een fabrikant die een café binnenging, dat hij op het biljart gelegd werd en van alle kanten met spelden werd gestoken.

Wevers zijn dwarswerkers van hun vak en de gemertsen toonden in deze dagen hun dwarswerkersaard.

De militaire macht werd met stenen bekogeld, de wapens werden hun ontrukkt en de paarden werden met messen gestoken. Nadat enkele wevers waren gearresteerd, dropen ze langzamerhand de een na de ander af. Het gevolg was echter dat hun eis al enigermate werd ingewilligd.

Enige jaren later richtte pastoor Verhagen (in 1852) een spinnerij op om de armoede te verhelpen. De onderneming moest echter in 1855 prijsgegeven worden.

Kortom getuigde een oude Gemertenaar naar naam en geboorte - Dur wòdr in Gimmert meer èrremoej dan een pèrd kon trèkke - .

In 1872 hernieuwde zich een oproer, maar in veel geringere mate dan in 1849; de oorzaak hiervan was dat de fabrikanten hun werkvolk van het fabriek verhoging van loon hadden gegeven en hetzelfde aan de wevers hadden geweigerd. Doch na één dag al joelend door de straat te hebben getrokken, hier en daar een enkele ruit te hebben ingeworpen, gingen ze 's avonds weer naar huis zonder verder verzet, ook zonder verder hun doel te bereiken om de dag daarop volgend weer achter het klepperende getouw te zweten, zich gevangen wetend in het spottende ritme: Geen brood - geen melk - ochgotte -- gottegot.

Vincent van Gogh die in Nuenen (+ 1880) veel wevers tekende, schreef in zijn brieven: Het is een armzalig olkje die wevers en die lui zijn zo lastig te tekenen in de kleine bedompte vertrekken waar je geen afstand kunt nemen om het getouw te tekenen. En: zij hebben het erbarmelijk want ze verdienen een uiterst schamel loon, maar ze zijn niet cpstandig(!?) en ze zingen zelfs onder het werk terwijl ik hen schilder. Maar de liederen hebben een schampere toon, ze zijn doordrenkt van bittere melancholie en ironisch zelfbeklag.

- En zingen we weversliedjes

- We zingen dan van erremooj

- ^{ook}As een blinde vink in zijn kooj.

Zo zongen de gemertsen, want ook zij hadden tussen de dertien rikkarten maar een troef:erremooj.

Het loon was meestal ingepast in een systeem van gedwongen winkelnering. Lange stukken weven en korte strontjes kakken. Zo was het.

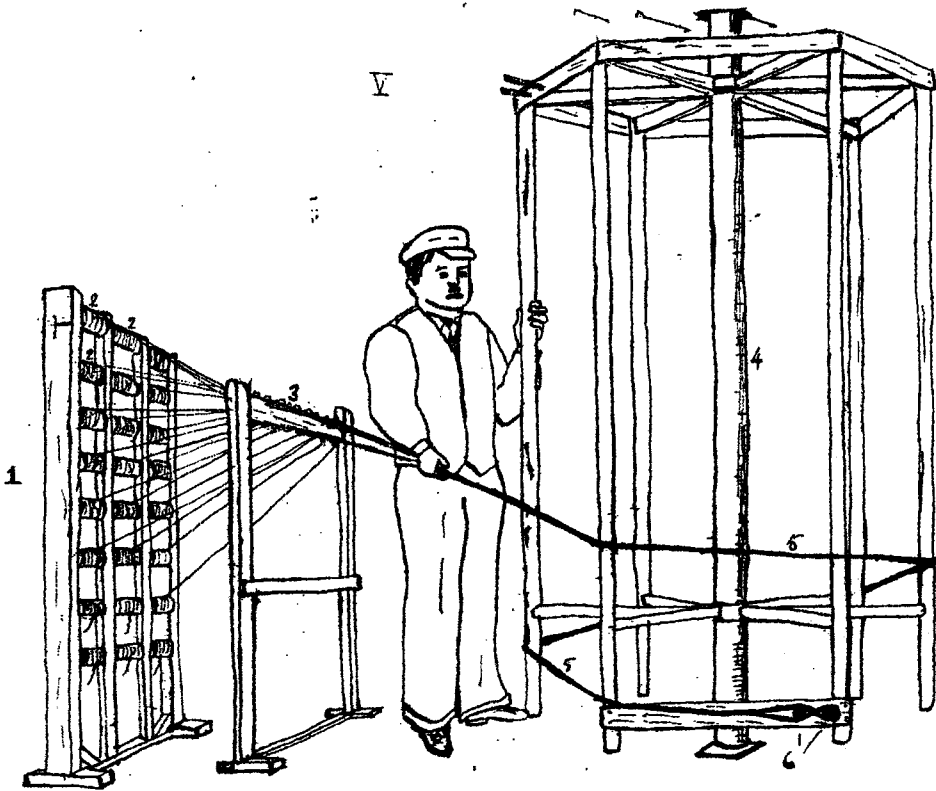
Op 22 en 23 oktober 1889 vierde heel Gemert het 15^e eeuwfeest van de H. Severus, patroon der wevers, hierin voorgegaan door 10 St. Severusgezelschappen die Gemert toen rijk was.

Ter herinnering aan dit feest schonken de weversgilden en de fabrikanten samen de kerk een Severusbeeld dat nu nog in de kerk prijkt. Een Gemerts bejaarde herinnert zich uit die tijd dat de thuiswevers in de Haag met een sneej mik naar de boeren zwaaiden die op hun karren naar de Kampen trokken en riepen: "Kie boeur wai smeere de mik van twee kante".

Maar rooskleurig bleef het niet lang, want al gauw stonden er wevers onder het troontje van Severus in de kerk en zij voegden hem toe: "as genaw nie heel gauw zurregt dèut bitter wort, dan zall wai aw eris afhòdle".

Van de fabrikanten in die dagen werd bij Prinzen het eerst machinaal geweven. De andere fabrikanten hadden aanvankelijk een scheerderij en/of een soort magazijn waar men de geschoren "busselkes" uitgaf aan de thuiswevers in ruil voor een geweven "partje", kruidenierswaren enz. Toen later van den Acker, Raymakers en de Wit machinaal gingen wèven in Gemert, was het snel gedaan met de handweverij.

Eén der handweefgetouwen (afkomstig uit de weverij van J. Hendriks, beter bekend als Jas den Boter) dat honderden jaren

Scheerder aan het werk.

1. klosserrek
2. klossen garen
3. Scheerkam
4. Scheetraammel
5. steeng garen
6. Kruisplannen

Door de "mallemolen" rond te draaien wordt de streng erop gewonden.

De onttrek van de molen x het aantal omwentelingen bepaald de lengte van het garen op de weversboom (getouw)

Het aantal strengen x het aantal draden in één streng bepaald het aantal draden op de weversboom van het getouw.